

III) Ressons del Renaixement clàssic

1) *La novel·la*.—Decomptant les novel·les cavalleresques de què ja hem parlat, durant els segles XIV i XV es va produir, a Catalunya, una copiosa literatura narrativa, a base de faules, apòlegs, històries verídiques, històries hagiogràfiques, contes i llegendes d'amor trets del llatí o d'altres literatures. Les primeres albers del Renaixement clàssic es palesen a Catalunya amb les novel·les històriques d'Antoni Canals i, sobretot, amb el *Somni*, de Bernat Metge, un dels millors prosistes catalans de tots els temps. Antoni Canals glossà i comentà amb tanta profusió i llibertat diversos temes de la història antiga, que les seves narracions resulten realment novel·les i en tenen i tot l'estil, que en la ploma d'aquell polígraf és vivent i natural, a desgrat de la seva prolixitat. Bernat Metge, l'originalitat del qual ha estat discutida per tal com imita determinats autors llatins i italians, fou encara un estilista i un pensador. El crític menorquí J. M. Guàrdia escriu, a propòsit del *Somni*: «Pocs volums tan reduits tanquen tanta substància. Hi ha una mica de tot, en aquest «somni» d'un observador que no somniava gaire, si hom jutja els seus costums mentals per l'agradable ecepticisme que el distingeix i per un sentiment molt viu i molt intens de la realitat». La llengua literària assoleix amb aquest autor el màxim de puresa i de galania; la prosa de Bernat Metge més encara que la de Lluïl i Muntaner és modèlica. Quant al caràcter propi de la novel·la catalana, tot i les seves influències forasteres, som del mateix parer que un remarcable crític contemporani el qual diu que aquest caràcter és el seu realisme que es manifesta, tant com en l'absència del meravellós, en el color local i en el d'època. En el temps de Bernat Metge l'idioma literari es manté dintre d'una unitat absoluta en tots els països on es parla català, signe evident, també, de la unitat de cultura de tots aquests països.

2) *L'escola poètica valenciana*.—La influència italiana i especialment del Petrarca es deixa sentir en els dos poetes més importants de la literatura clàssica catalana: Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March, tots dos valencians i contemporanis, de la primera meitat del segle XVI. A l'aparició d'aquests poetes existia ja a València una escola poètica que emprava un llenguatge culte i llatinitzat i que, abandonant els temes històrics i les formes trobadoresques, conreava els temes religiosos, al·legòrics i satírics i usava les formes italianitzants. Potser només va conservar l'ús del apartat i de la «còdolada» en els temes satírics, com per exemple en l'*Espin* de Jaume Roig, un xic anterior als dos esmentats.

Jordi de Sant Jordi, poeta ple de sentiment i de dolcesa, d'un estil fluïd i delicat, va produir poc, però influï decididament en l'obra del seu deixeble Ausiàs March. Aquest darrer imita, en certa manera, el Petrarca, amb qui se l'ha comparat sovint, sobretot pel seu conceptisme amatori, però amb tot i ésser-li inferior, no deixa de mostrar sempre la seva originalitat. Menys

Qui no és trist, de mos dictats no cur

*Qui no és trist, de mos dictats no cur,
o en algun temps que sia trist estat;
e lo qui és de mals passionat,
per fer-se trist no cerque lloc escur.*

*Llija mos dits mosrans pensa torbada,
sens alguna art eixits d'hom fora seny;
e la raó que en tal dolor m'empeny,
amor ho sap qui n'és la causa estada.*

*Alguna part e molta és trobada
de gran delit en la pensa del trist,
e, si les gents ab gran dolor m'han vist,
de gran delit m'arma fon companyada.*

*Quan simplement amor en mi habita,
tal delit sent que no em cuït ser al món,
e, com sos fets vull veure de pregon,
mescladament ab dolor me delita.*

*Prest és lo temps que faré vida ermita
per mills poder d'amor les festes colre;
d'est viure estrany algú no es vulla dolre,
car per sa cort amor me vol e em cita.*

*e, io, qui l'am per si tan solament,
no denegant lo do que pot donar,
a sa tristor me plau abandonar
e per tostemps viure entristidament.*

*Traure no pusc de mon enteniment
que sia cert e molt pus bell partit
sa tristor gran que tot altre delit,
puis hi recau delitós llanguiment.*

*Alguna part de mon gran delit és
aquella que tot home trist aporta,
que, planyent si, lo plànyer lo conforta
més que si d'ell tot lo món se dolgués.*

*Esser me cuït per moltes gents reprès
puis que tan llo viure en la vida trista,
mas, oi, qui he sa glòria a l'ull vista,
desig sos mals, puis delit hi és promès.*

*No es pot saber, menys de l'esperiença,
lo gran delit que és en lo sol voler
d'aquell qui és amador verdader
e ama si veent-se en tal volença.*

*Ll'entre cards, Déu vos don coneizença
com só per vós a tot extrem posat!
Ab mon poder amor m'ha enderrocat
sens aquell seu d'infinida potença.*

AUSIAS MARCH
(1414 — 1460)

humanista que el cantor de Laura i sense deixar-se dominar, com aquest, per la imatgeria mitològica o per la grandesa de la cultura clàssica renaixent, Ausiàs March posseïx un lirisme personal que no té la brillantor del del Petrarca però que tampoc no és après en cap font estrangera.

El pare d'Ausiàs March, Pere March, era autor d'un poema moral; el germà d'aquest, Jaume March, havia compost un diccionari de rimes, i un cosí d'Ausiàs, Arnau March, havia compost una remarcable *Cançó*

d'Amor. L'escola poètica valenciana comprenia altres poetes, a més dels esmentats, com Joan Roís de Corella, Bernat Fenollar, Jaume Gazull i Andreu Febrer. Aquest darrer és molt conegut per haver posat en tersines catalanes tot el poema del Dante *La divina Comèdia*.

Mentre els poetes de parla catalana imitaven o traduïen les grans obres dels autors del Renaixement italià, ells eren estimats o traduïts pels poetes castellans. El marquès de Santillana feia grans elogis de Jordi de Sant Jor-

di. Les poesies d'Ausiàs March són traduïdes a l'espanyol, per Baltasar de Romani, per un poeta portuguès d'expressió castellana, Jorge de Montemor, i per Francisco Sánchez de las Brozas. Vicenç Mariner el traduïa en versos llatins.

3) *Estancament*.—La cultura catalana, que en el seu procés constructiu segueix una línia paral·lela al procés polític del país, sofreix un estancament en el segle XVI, que és el preludi de la seva decadència. Això no li permet assimilar del tot els aires de renovació que li vénen del moviment humanístic que es produeix a tot Europa i al qual els homes cultes no eren indiferents. Acabem de recordar que un poeta de València, Andreu Febrer, traduïa la *Divina Comèdia*. També hem dit que la novel·lística catalana, amb Bernat Metge al cap, es nodria de models llatins i italians. Les traduccions catalanes del Boccaccio són nombroses. Però en el seu aspecte literari l'esclat del Renaixement clàssic acaba aci.

Des del punt de mira artístic hi ha també estancament: l'art pròpiament català mor en el moment que el Renaixement italià s'imposa a tota Europa. Hom construeix temples, monestirs i palaus, puix que les necessitats dels temps ho exigien, però tot es fa segons normes ja existents o per obra d'artistes estrangers, del tot deslligats de l'esperit del país. En el terreny de la ciència només podem registrar un nom: el de Ramon Sabiuda, lul·lista per la seva formació. Aquest filòsof barceloní no va deixar gaire solc a Catalunya, on fou realment una veu isolada. De la seva obra, escrita en llatí, sobre la teologia natural, no en sabem gaire cosa més que el que va traduir-ne Montaigne, el qual féu el seu elogi. Pel seu eclectisme, Sabiuda ja fou un home del Renaixement i, per la seva originalitat fou també, en certa manera, un precursor de Descartes.

4) *Decadència política*.—La unió de les corones d'Aragó i Castella senyala el punt de partida de la decadència cultural catalana, ja preparada per altres factors; aquesta unió, realitzada, no pas per un pacte federal, sinó per un matrimoni reial, va iniciar un període d'absorció política i, de retop, cultural, durant el qual el procés de decadència s'accelera tant, que no dona temps al país per a assannar-se com li corresponia dels grans autors clàssics que el món anava en certa manera descobrint. Mancada d'aquesta base, la llengua literària es va deixar substituir fàcilment, entre els mateixos catalans, per la llengua del poble que exercia l'hegemonia política dintre la monarquia espanyola. Adhuc el sistema jurídic del país fou substituït pel sistema que s'havia donat el reialme de Castella. Això esdevenia en una època en la qual els corrents imperialistes i absolutistes dominaven la política dels Estats europeus. I així Catalunya va veure com s'esfondraren les bases jurídiques del seu sistema polític; només el dret civil català subsistia amb tota la seva robustesa.

Amb la decadència política s'inicia